ABBATIS PANORMITANI COMMENTARIA

Primæ Partis in Primum Decretalium Librum.

Quamplurium Iuriſconſultorum, qui probe hucuſque aliquid ijs addidiſſe apparuerunt, Adnotationibus illuſtrata.

Hac poſtera vero editione recognita, atque ab innumeris erroribus, quibus ob temporis vetuſtatem, & librariorum recentem iniuriam vbiq; deprauata, mutila paſſim, & pleriſque in locis decurtata vſque adeo deprahendebantur, vt nullus plane ſenſus eſſet, tam in textu, quàm in allegationibus, ſummo ſtudio vindicata, & integritati ſua reſtituta.

Quibus præter eiuſdem Panormitani QVAESTIONEM quandam in Parmenſi Gymnaſio diſputatam,
REPETITIONEM in c. Per tuas. De arbitris, in Alma Bononienſi Academia editam,
Et INTERPRETATIONEM ad Clementinas epiſtolas, quæ tamen omnes in veteribus codicibus reperiebantur.

Profectò his noſtris typis acceſſit Practica eiuſdem Panormitani, vt Pontificij & Cæſarei iuris ſtudioſi Theoricam haberent coniunctam cum praxi in omnibus ferè curijs obſeruari conſueta.

TOMVS PRIMVS

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA

VENETIIS, MDXCII.

ABBATIS
PANORMITANI
IN PRIMAM, PRIMI DECRET.
COMMENTARIA PENE DIVINA: QVAMPLVRIVM Iuriſconſultorum adnotationibus illuſtrata.

Et hac omnium poſtrema editione ab innumeris propè mendis, quibus vndiq; ſcatebant, ſic purgata, vt ſi cum alijs editionibus conferas, noſtram proculdubiò diligentiam probes.

SVMMARIVM.

1 *Auxilium Dei, in omni opere inchoando, inuocandum eſt.*
2 *Teſtis loquens repentinè, præſumitur mendax.*
Si vero loquitur moroſè, præſumitur dubius.
3 *Materia poſita in diuerſis locis, inducit difficultatem ſtudentibus.*
4 *Doctor debet in ſuis dictis eſſe breuis, & non ſuperfluus, & idē in aduocato.*
5 *Differentia inter epiſtolam decretalem, Decretum, & Conſtitutionem.*
6 *Studiorum appellatione, comprehenduntur Doctor in ſcientiabilibus: ſecus in radijs.*
7 *Clericus, qui ex priuilegio poteſt ſtudere in iure ciuili, an poſſit in eo doctorari, & ipſum legere.*
8 *Communis vſus loquendi præfertur proprio ſignificatui vocabuli, & ſtatuta intelliguntur ſecundum communem vſum loquendi.*
9 *Nepos non venit appellatione filiorum de communi vſu loquendi; licet de proprio ſignificatu veniat.*
10 *Nepos ex ſorore, vel fratre, venit appell. nepotis de communi vſu loquendi, etiam in ciuitaſ; licet ſecus ſit de proprio ſignificatu.*
11 *Verba prolata a iure peritis, an intelligantur ſecundum communem vſum loquendi, an ex proprio ſignificatu vocabuli.*
12 *Statutum dicitur, quod verba debent intelligi nullo extrinſecus intellectu, intelligitur, quod verba debent intelligi ex proprio ſignificatu; non ſecundum communem vſum loquendi. Secus ſi dicat, quod debent intelligi, prout iacēt. Nam tunc intelligitur ſecundum cōmunem vſum loquendi. ſup. nu. 10. in fi.*
13 *Legere, an dicatur ille qui mente legit, vel qui non intelligit, quod facit ad multa.*
14 *Teſtis, qui dicit ſe ſcire, quia legit, ſufficienter concludit.*
15 *Sententia continens iuris errorē ex mente, vel interpretatione, nō eſt nulla. Statutum puniens legentem inſtrumentum, an comprehendat illum, qui legit mentaliter.*
16 *Argumentū a ſimili tollitur ſi aſſignatur aliqua diſſimilitudo.*
17 *Carens aliquo ſenſu corporeo, verum poſſit eſſe iudex.*
18 *Iudex dēt iudicare, ſecundum cōſcientiam informatam ex iuribus partium.*

PROOEMIVM.

1 GRegorius Epiſcopus. † Quū omnis rō ſupernæ creaturæ, vel æterna ſcientia ex Deo eſt, qui eſt earum caput & auctor, & quicquid alibi quæritur, hic perfectè inuenitur, quia hæc eſt perfecta virtus & ſapientia. 37. diſt. c. legimus & hinc etiam, 2 ideo ipſius poſtulato ſtudio, qui dixit ad Moyſem, Exod. 4. Perge igitur, & ego ero in ore tuo, docebóq; quid loquaris, fidentius huius ſummopere vtilis libri in ordine primi, lecturam aggrediar. Et quia de more legentium, ac ſcribentium eſt, primo expedire glo. primā antequā fiat tranſitus ad texturā, quia iſta eſt generalis ad totum librum: ideo eam primo expediā cum aliquibus vtilib. ſuppletionibus, & poſtea reaſſumam materiā gl. per alia verba vtiliora. Hæc igitur glo. 1. in effectu quærit de ſex & textum rubrica proſequitur. Primo, requirit, quæ fuit intentio dñi Gregorij in hac compilatione; & reſpondet, vt in ea. Et ex hac prima particula glo. quatuor notabilia eliciuntur. Primo, quod teſtes diſpertim, & vario modo loquentes. Hinc, auferunt intellectū, ſicut & Decretales olim poſitionis diuerſis voluminibus, ingerebāt difficultatē, & auferebant
a verū intellectū, de quo ſude tex.ᵃ in c. ſi. § ſed aliud. 5. q. 5. ᵇ vbi gl. di-
b cit, quod teſtis repētinè loquēs, præſumit mēdax, quia præſumit ſubornatus:
2 ſi vero loquatur moroſè, præſumit dubius, vt dē t. c. ponderet. An autē
c teſtium examinator, debeat redigere in ſcriptis, quod teſtis vacillabat, vel quod moroſè, vel repētinè loquebatur. Dic, vt no. Innocen. c. quū de probat. & ibi dixi. Secundo ex glo. colliguntur duo, quæ auferunt, &
d ingerunt difficultatem ſtudentibus,ᵈ & legentibus. Primo quū materia ponitur in diuerſis locis: quod facit multum contra Innocen. qui vnam, & eandem materiam in diuerſis locis ponit, vario modo loquendo, vt patet comparando in nota. per eū. in c. ſi. iu. ſſ. 5. de teſtib. & ſpol. & in c. cum deputati. de iud. & in c. cū venerabilis, de
religio.

ADDITIONES.

a SER. SAPIA. ¶ Vide tex. Hinc tex. reperitur ſin. Dom. Ant. Sicul. con. 1. col. 5. [illegible] eſt aduertendum, [illegible] vbi plura ad propoſitum, de quo etiam per Alex. in l. 1. ff. de ſti. in apoſt. [illegible] etiam Bald. in c. [illegible] de iure. [illegible] inuen. fin. vbi loquit. de [illegible] ex abrupto, & aliqua ad propoſitum ponit. Rimin. in l. 2. col. 7. C. de eden. & hæc iuuant contra [illegible] qui [illegible] ſtudia, vt [illegible] pauca ſcimus [illegible] ita literas, in [illegible] Adde tamen, quod quandoque præcipitatio cū mendacio, vt per Ab. in c. [illegible] de re iudi. in repet. & Neue, in materia doli præſumpt. [illegible]
b ¶ Quinta. q. 5. Adde Roma. ſingular. [illegible] in princ. vbi dicit ſingularem illum tex. Ber. La.
ZACHA. ¶ Adde, quod eſt ſingulare 447. [illegible] & quod [illegible] qui [illegible] Quis adde D. [illegible] D. Car. [illegible] col. mihi [illegible] ſecundum nouam impreſſionē. [illegible] in c. eccl. S. Mariæ col. 14. de conſti.
c Examinator. Adde [illegible] Spe. in tit. de teſte § nunc tractandum, in 2. col. [illegible] multa dicit. Ber. Lan.
ZACHA. ¶ Dic breuiter [illegible] teſtis, quod notarius vel examinator teſtis [illegible] qualitatē reſponſionis teſtis, puta quod vacillabat, [illegible] primo [illegible] tacit, quod ſcribere debeat [illegible] & c. [illegible] de Ora. in c. [illegible] col. [illegible] de probat. [illegible] Bald. [illegible] C. de teſti. [illegible] Nam ſi bene inſpiciamus, non eſt contra [illegible] Bald. notarius, [illegible] non vidit, non tenetur ſcribere, quod ita ſit. ſed [illegible] & alle. [illegible] & [illegible] Aud. [illegible] etiam ibi dicit, quod quando notarius non videt teſtem vacillare, [illegible] ſcribere iudicem ſibi [illegible] & c. Si tamen teſtis [illegible] notarius ſcribere quod vacillauit, [illegible] dicit [illegible] quod ita in [illegible] & ſequitur idem [illegible] de Ora. Non omitto tamen, quod vacillatio teſtis ſcripta [illegible] iudicis non probat, vt no. Felin. [illegible] Bald. in [illegible] Ang. [illegible] in Auth. [illegible] & hoc [illegible]
ANT. FRAN. ¶ Adde, quod vacillatio in teſte [illegible] & [illegible] & non. Bartol. & Alex. in l. [illegible] ſufficiens indicium ad torturam, [illegible] Alexan. conſilio ſuo [illegible] vol. [illegible] Et adde, quod [illegible] notario, [illegible] teſte, [illegible] Bald. in l. ſcripturæ. [illegible] colum. C. de fid. inſtru. Et adde, quod vacillans poteſt [illegible] etiam per [illegible] Principis. ita Bald. in cap. [illegible] colum. [illegible] & [illegible] & idem Bald. in l. presbyteri. [illegible] not. C. de epiſc. & cler. [illegible] vacillans [illegible] per iudicem, [illegible] Aug. in Auth. de teſti. in [illegible] ignota, in 2. not. & quid vacillatio debeat ſcribi in actis per notarium [illegible] & alijs non probetur [illegible] Bartol. in l. de quæſtione [illegible] in ver. & ex hoc [illegible] & eundem Bartol. in l. [illegible] in princ. & in § ideoque. ff. [illegible] Et adde, quod ille teſtis dicitur vacillare, qui [illegible] & aliud [illegible] vt per Bar. in l. [illegible] ff. de fid. & per Alexan. in conſi. 45. in 1. parte conſ.
d ¶ Difficultatem ſtudentibus ingerunt. Signanter not. Abb. contra teſtes vario modo loquentes, quia per hoc [illegible] ſenſus, & intellectus verus, pro quo facit tex. in § ſed aliud. 5. q. 5. cap. [illegible] vbi teſtis repentinè loquens, præſumitur mendax, & cum moroſè loquitur, præſumitur dubius [illegible] ponderet. Moderni [illegible] Auſtin. [illegible] loquentur [illegible] & quod [illegible] Do. & eundem in c. [illegible] ponderet, & [illegible] & tex. in capitu. [illegible] & quod [illegible] C. de ſent. [illegible] capitu. eccleſiæ S. Mariæ, de conſti. & addo. Rom. in ſin. [illegible] vbi [illegible] quod [illegible] teſtes præſumuntur. [illegible] Arch. & Do. in [illegible] indifferente [illegible] Adducunt etiam Moderni [illegible] quod not. Bald. in [illegible] C. de [illegible] Cod. ubi dicit, quod [illegible] vacillare propter [illegible] & Barto. in l. [illegible] de contrahen. emp. [illegible] verum. Et Domi. in § alias [illegible] & in c. [illegible] lex, [illegible] quod [illegible] obſcura, excuſat [illegible] reſpondens, poteſt [illegible] Adduxit etiam Baldum in l. fin. C. de ſent. vbi [illegible] iudices, verba [illegible] in ſententijs ponentes. [illegible] Cardin. & Io. de Ana. in capitu. de ſimoniaca, [illegible] reprehendunt litigantes facientes poſitiones intricatas; & doct. non ponentes doctrinas claras. Addunt tex. hic in proœmio, in verſ. fine. Facit quod notat Bartol. in l. quicquid. ff. de verbor. oblig. [illegible] contra quendam ſcribentem, cuius dictamen non [illegible] Papa [illegible] obſcurum, & glo. [illegible] 5. ſed & [illegible] de verb. oblig. [illegible] habentes [illegible] aliud in corde. Hinc eſt, quod [illegible] legis eſt quod ſit clara, [illegible] capitu. erit autem lex. Ideo ſtatutum ambiguum, non [illegible] allegari in cauſis, [illegible] contra [illegible] de cuius intellectu probabiliter dubitatur, non dicitur continere [illegible] vt not. Bald. [illegible] & Bald. in capitu. [illegible] de conſti. Item de lege ambigua, vt non poſſit allegari ad decilionem cauſæ, dixit notanter Bartol. in l. in ambiguo, in prin. ff. de [illegible] & [illegible] & Rom. in d. l. cum proſequi.

neficio,etiam ſcienter, quia non loquitur ille tex. de illo beneficio,in quo fuit commiſſa ſimonia,ſed de beneficio ecclesiæ,qd volūt habere per ſimoniam. Vnde magna eſt differentia inter vnum caſum, & reliquum. Et tene menti hoc dictum, quia cōiter Doc.& male,tranſeunt cum dicto Hoſt.ponderando illum tex. & vide de mã,quod latius dixi in d.c.de ſimoniaca. Abbas.

S V M M A R I V M.

1 *Tempus currit impeditis, ſi poſſunt impedimentum tollere.*

2 *Poſſe dicitur ille, qui poteſt facere, vt poſſit.*

C A P. I X.

1 His quibus †Breue eſt, & per alia verba ſic poteſt sūmari.Electoribus impeditis, currit tēpus, ſi poſſunt impedimentum tollere h.d.Caſus ſi.Dum vacat eccleſia,papa, vel eius legatus, interdicit canonicis, vt abſque licentia eligere non præſumant, quærebatur, vtrum tempus ſtatutum a canone. trium, vel ſex menſium, curreret illis. Rñdetur, q̄ bene currit,ex quo in mora ſunt poſtulandi licentiam eligendi. R.No. arg.a contrario, q̄ electoribus ſimpliciter impeditis, non currit tempus ad eligendum. Et facit tex.ibi, [Ex quo in mora fuerint] & idem dic in collatore,vt in c.quia diuerſitatem, de conceſſ.pb. Quid autem in patronis,eſt pulchra quæſtio, ſed vide, quod dixi in c.quoniam,& in c.cum propter. de iure pat. Oppo.contra tex. Nam iſti non poterant eligere ſine licentia, ergo erant impediti eligere,& per conſequens non debet eis currere tempus, vt in d.

2 c.quia diuerſitatem, & in l.i.§.ſi.C.de anexcep. †Gl.3.proſequitur hoc contrarium,& in effectu ſoluit,& bene, q̄ iſti non erant ſimpliciter impediti,immo remotio impedimenti dependebat a po

a teſtate eorum.[a] quia poterant petere licentiam a ſuperiore,vnde contra eos ſuccedit regula iuris, qui poteſt facere, vt poſſit, iam dicitur poſſe,vt in l.qui poteſt,ff.de reg.iur. Secus dic, ſi iſti ſimpliciter fuerint impediti, puta,quia papa inhibuiſſet etiam ne eligerent. Sed quæro, quia tex.iſte loquitur de termino iuris. Quæro

b quid [b] in termino hominis, pone exemplum papa mandauit canonicis,vt eligerent prælatum intra menſem,cum conſilio cuiuſdam Epiſcopi,alias ipſe Epiſcopus prouideret,& demum Epiſcopus cuius conſilium debebat requiri, occultauit ſe, vel latens impedimentum præbuit, ita q̄ iſti non potuerunt habere conſiliū intra menſem,nunquid tempus eis curret? Hoſt.dicit q̄ ſic,quia iſtud tempus fuit ſtatutum ab homine, ergo ſemper curret a die præſentationis literarum,vt in c.ſuper eo,de appel. Aduerte,quia hoc dictum Hoſt.eſt verum,ſi iſte terminus eſſet hominis,quia omne tempus regulariter eſt continuum, vt dicit glo.no. ff.de di.& temp.præſcript.ſuper rub.& facit, quod no.Io. And.in d.c.ſuper eo.Sed iſte terminus, de quo ſ.dixi, ſuccedit loco termini iuris. Ad hoc, qd no.Inn.in c.ex inſinuatione,de app.ergo debet cēſeri eodem iure cum termino iuris, vt ibi no.Inn.& per conſequēs non debet currere impeditis, ſicut nec terminus iuris. Et hanc opi.tenuit hic d.Car.quæ mihi ſatis placet. Sed aduerte, quia puto,q̄ ex quo iſti non poterant habere conſilium,poterant ſine illo eligere,arg.in c.cum olim.de arbi.c.cum in veteri,ſup.e.& qd ibi dixi. Facit,quod no.Bar.in l.i.§ ſi plures.ff.de exer.& tex.no.in c.vnico.in fi.ne ſede vacan.li.6.vbi vr expreſſe probari,videtur omnino,qd dixi in c.ex parte,ſ.de conſtitu. Et hæc ſufficiant.

A D D I T I O N E S.

a Zac.A poteſtate eorum. Adde Innoc.q̄ tempus currit impedito, ſi poteſt obuiare impedimento,vel illud tollere,alias ſecus,l.quibus dieb.& ibi Doc. de condit.& demon.& Bal.in l.i.C.de adult.

Ant.Fran.Circa hoc de impedimento,dicas,q̄ impeditus ex iuſta cauſa, eſt tutus ex exceptione aduerſus petitionem pœnæ.l.ſi cum dies.§.ſi quis ex litigatoribus,& ibi per Bar.ff.de arb.l.2.§.1.& ibi etiam per Bar.& Ale.ff.ſi quis cautio.ne taliter impeditus pœnæ condemnatione cum expenſarum, ſi iudex ſciuit impedimentum,vt per Pau.de Caſt.in d.l.2.ſi quis cau.& vide Inno.in c. pen.de eiſ.quem etiam refert, & ſequitur Bar.in d.l.1.ubi dicit, q̄ cautela eſt,q̄ quis ante ſtatim ſignificet iudici impedimentū,vt proceſſus poſtea factus ſit nullus.Et adde,q̄ impeditus etiam facto iudicis,ſemper debet proteſtari iudici de impedimento,alias non excuſatur,vt per gl.in c.cupientes §.q̄ ſi per ſ glo.de ele.li.6.& per Bar.in l.2.§.diem.ff.quando ap.ſit.ſit de impedimento in materia appellationis, & eius proſecutione, plene habetur per Doct.& nouiſſime per Phil.Franc.in c.ex ratione, in 7.col.de appella.& per Ro.& Alex.in l.de pupillo.in §.ſi quis ipſi prætori.ff.de no.ope.nun.

Et adde, q̄ impedimentum debet eſſe tale, q̄ non potuerit per impeditum remoueri,vt ibidem di.& de hoc debet in ſcriptis proteſtari.Et ideo dicebat Bar.in l.præter.C.de appel.& in l.2.§.q̄ diximus,præal.& ibi p Ale.& Pau. de Caſt.q̄ impeditus ſi ſuo iuſſu, excuſatur, ſi probet ſe iuiſſe ad flumen cauſa tranſeundi,& non potuiſſe tranſire cauſa inundationis.Et ideo oportet, q̄ impeditus, nedum alleget impedimentū, ſed etiam probet, q̄ ſi non potuerit remouere impedimentum,nec potuit remouere,& inſuper debet probare, q̄ intendebat facere, niſi fuiſſet impeditus, tex.eſt no.ſecundum Bar.in l. qui commeatus.ff.de acui.& vide Bar.in d.§.quod diximus, & in d.l.præter & Bal.in l.in prouinciis. ff.de fer. & vide Ale. in conſ.49 in 2.par.conſi.Et generaliter quid debeat probare,dicens ſe fuiſſe impeditum, vide per Spe. in tit.de aſſ.& per.in §.4.in verſ.ſed oportet.& in verſ.ſeq.

b Seb.Sap.Quæro quid. Vide ad hæc gl.ſi.in cle.1.in verſ.ſic ighibētes.de iure pat.de quo per Rom.in conſi.205.quoad primum.Abb.conſ.8.quoad primum.col.6.cum multis traditis per Fel.in d.c.ex parte.col.3.verſ.ſi.limitatio.vid.e quæ addidi in c. cum in veteri.ſ.eo.

COMMENTARIORVM ABBATIS PANORMITANI

in Primam Libri Primi Decretalium partem, Finis.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X.

Omnes ſunt Quaterniones, præter X, qui eſt Quinternio.

VENETIIS, APVD IVNTAS,

M. D. LXXXVIII.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA SALAMANCA